

לדברי רשב"ג במשנתנו, בהמה המינקת ודאי ילדה, הלכך בהמה שאין ידוע אם ילדה אם לא וראינה מינקת – ודאי כבר ביכרה ונפטרה מן הבכורה.

ואפילו בהנחה שחלב אינו פוטר. או גם כשראינה חולבת בזמן שידענו שלא ילדה, שאז אין החלב ראייה כלל – ההנקה מהוה ראייה על לידה (עפ"י ראשונים).

ואם ידענו שבנה נמצא בעדר וראינה מינקת – יש להניח שזהו בנה, שאינה עוזבת את בנה ומינקת אחר (ואפילו בלילה. תוס'). הלכך אם היתה מבכרת וראינה מינקת – הרי היונק ודאי בכור. וכמו כן אם ראינו בהמה שביכרה בעבר ועתה היא מינקת – אותו יונק ודאי חולין הוא ואינו בכור. וכן השוחט אותה ואת היונק ביום אחד – לוקה משום 'אותו ואת בנו'.

אבל אם לא ידענו שבנה נמצא שם, נסתפקו בגמרא שמא מניקה אחר שאינו בנה [אך היא ודאי ילדה, שאלמלא כן – ודאי אינה מרחמת אחר, כאמור]. הלכך אם עבר ושחט אותה ואת היונק ממנה באותו היום – אינו לוקה משום 'אותו ואת בנו' (וכ"פ הש"ך יו"ד טז סק"ה).

ראינה מינקת את הנדמה למין אחר, כגון חזיר הכרוך אחר רחל – ודאי פטורה מן הבכורה, שאם לא ילדה מקודם לא היתה מינקת. ואולם נסתפקו אם יש הוכחה בכגון זה שהוא ודאי בנה כי אין להניח שאוהבת למי שאינו מינה, או שמא אפשר שמניקה אף מין אחר. ועלה ב'תיק'.

– זוהי דעת רשב"ג כאמור, והלכה כמותו. אבל חכמים בברייתא חולקים וסוברים שאעפ"י שמניקה – אפשר שלא ילדה מעולם, ולכן אם תלד עתה – הרי זה ספק בכור. ואפילו כשמניקה נדמה למין אחר, נסתפקו שמא י"ל שאין הוכחה שהוא בנה ואם הוא דומה למין טמא – אסור באכילה.

א. יש מקומות שנהגו להחמיר – שלא מן הדין – בבהמה מינקת, לחוש שלא נפטרה מן הבכורה (ע' בשו"ת מהרי"ל כו – מנהג בני אושפורק).

ב. ולד צעיר שכרוך אחר בהמה אך לא ראינהו יונק – אין כאן הוכחה שהוא בנה, שה'הכרוך' המוזכר בסוגיא היינו יונק כדפרש"י (עפ"י שו"ת מהרי"ל קעד).

ג. נתונים עדכניים לאפשרות יניקה של ודל מבהמה שאינה אמו – ע' בחוברת 'הליכות שדה' גליון 104 (טבת תשנ"ז) עמ' 55.

דפים כד – כה

לו. א. האם מותר לתלוש שער / צמר הבכור ממקום השחיטה, כדי לשחטו, וכן כדי לראות מקום מום?
ב. האם מותר לתלוש שער / נוצות לצורך שחיטת בהמה או עוף ביום טוב? ומה דין התולש שער הבהמה בשבת?

ג. שתי שערות בפרה אדומה שעיקרן מאדים וראשן משחיר – כיצד יעשה? ד. האם מותר לגזוז שור או פרה של קדשי מזבח ושל קדשי בדק הבית?

א. רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור, עושה מקום לצורך הקופיץ ותולש את השער ובלבד שלא יזיז השער שנתלש ממקומו אלא ישאירנו מסובך עם הצמר. ואמר ריש לקיש: אין התר לתלוש אלא ביד אבל בכלי אסור (ריש לקיש). אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם.
טעם ההתר; אם משום שתולש אינו בכלל ולא תגז, ואף מדרבנן לא אסרו לצורך שחיטה (ובשאינו מתכוין – לתוס'), אם משום שדבר שאינו מתכוין מותר בכל התורה.
כמו כן מותר לתלוש השער כדי להראות המום לחכם, ואף לכתחילה.
א. לדעת הרמב"ם תולש שער לצורך שחיטה אף במתכוין. והתוס' והרא"ש נקטו שאין לתלוש במכוון אלא מפנה השער לצדדים ואם נתלש נתלש.

ב. תלישת שער הקדשים שלא לצורך שחיטה אסורה לדברי הכל, מדרבנן ולא מדאורייתא, שכן הסיקו בסוגיא 'תולש לאו היינו גוזז'. ובירושלמי (שבת ז,ב) נחלקו אמוראים בדבר אם חייב או פטור, והלכה שפטור (רמב"ם מעילה א,ז).

ובדברים שדרכם בתלישה ולא בגיזה כגון נוצה של עזים; יש מי שחידש שהואיל ותלישתם היא גיזתם לענין שבת, הלכך חייב גם משום 'לא תגזז' (עפ"י שער המלך יו"ט ג,ג) ויש אומרים שפטור (מהריט"א, עפ"י סתימת הפוסקים).

ב. אמר רב הונא, וכן נאמר בשם רב: מותר לפנות שער לצורך שחיטת הבהמה ביו"ט. ואפילו לדעת רב שפסק כר' יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור – כאן מותר משום שתלישת צמר הבהמה אינה דרך גיזת והרי זה 'כלאחר יד'.

א. לדברי התוס' אין התר אלא באופן שאינו מתכוין לתלוש, והתלישה אינה ודאית. ולרמב"ם – אף במתכוין. ובשו"ע (או"ח תצח, יב) פסק כדעה ראשונה.

ב. אין להזיז הצמר שנתלש ממקומו (פוסקים). ואם היה צמר מסוכך בצואר וא"א לשחוט בעודו נמצא שם, ולא היה באפשר מערב יו"ט – יש לומר שמותר להזיזו ביו"ט (פמ"ג. מובא במשנ"ב תצח ס"ק ס"ה).

ג. תלישה בכלי; נחלקו הדעות האם נחשבת 'דרך גיזת' (ע' באור הלכה תצח, יב). וגילוח השער אסור לכל הדעות, ויש בזה איסור תורה – שגילוח וגוזז נראה שדבר אחד הוא (חזו"א כא,ז).

ואולם תלישת נוצת העוף – הרי זו דרך מלאכה, והתולש את הכנף בשבת חייב משום 'גוזז' (ואפילו לאחר מיתה. ראשונים, עפ"י הירושלמי שבת ז,ב).

א. מריטת נוצת העוף ביום טוב לצורך שחיטה; להרא"ש והרמב"ם וכ"פ בשו"ע – אסורה, שהרי זו מלאכה כדרך (אלא שמותר בשאינו מתכוין בלא 'פסיק רישיה' – למ"ד דבר שאינו מתכוין מותר). והרמב"ן כתב להתיר בכל אופן שהרי תלישת הנוצות הותרה לאחר שחיטה לצורך אכילה, וה"ה קודם לשחיטה. ונהגו השוחטים לסמוך על דעה זו כשלא מרטו מערב החג (עפ"י אחרונים).

ב. יש מי שכתב שתולש נוצה מהעוף החי אינו חייב אלא במקום שחיטה שכן דרכו בתלישה, משא"כ בתולש במקום אחר (עפ"י אגלי טל מלאכת גוזז ו).

ג. יש אומרים [בדעת הרמב"ם] שגיזה בעוף נחשבת שלא כדרך, והגוזז בשבת – פטור (עפ"י מנחת חינוך מוסף השבת יב,ד; חסדי דוד על התוספתא שבת ט). ויש מחייבים (עפ"י יראים השלם סי' רעד ועוד ראשונים הגורסים כן בתוספתא שם).

ד. מריטת שער דק שבצואר העזים – הרי היא דרך גיזת, ואסורה מן התורה לכל הדעות ביו"ט (ע' באה"ל תצח, יג).

ג. שתי שערות שעיקרן מאדים וראשן משחיר – ר' יוסי בן המשולם אומר: גוזז במספרים ואינו חושש, לפי שאיסור גיזת קדשי בדק הבית – מדרבנן, ובפרה לא גזרו חכמים משום שאינו שכיח. או גם משום שאינו מתכוין לגוזז אלא לתקנה (עפ"י רש"י; רמב"ם פרה א,ג. ועתוס' ובמפרשים).

גיזת זו נצרכת מפני מראית העין, ולא מן התורה (תוס' חדשים פרה ב,ה. וכן צדד בחזו"א פרה ד,ו. וע"ע מנ"ח שצו, ח).

ד. הגוזז מקדשי מזבח, הן צאן הן בקר – לוקה משום ולא תגז. (וי"ו מוסיף על ענין הראשון – 'שורף').

- א. נראה שדוקא שור וכדו' נתרבה, אבל הגוזה עוף של מוקדשין – פטור. והוא הדין לענין לאו דלא תעבד (מנחת חינוך מוסף השבת יב,ד). ואין הדבר מוסכם (ע' מנחת סלת' שם).
- ב. כתב הרמב"ם: יראה לי שאין הגוזה חייב עד שיגוזו כדי רוחב הסיט כפול, לא יהא זה חמור משבת. וע' במג"ח תפג,ב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'.
- אמר רבי אלעזר: קדשי בדיק הבית אסורים בגיזה ובעבודה מדרבנן. לפי אפשרות אחת בגמרא בפרה אדומה מותר, מפני שאינה מצויה לכך לא גזרו בה חכמים.
- וכן נקט הר"ש (פרה ב,ה). וע' גם בשער המלך איסורי מזבח א,יא. וכבר העירו מדברי התוס' בחולין יא: (סד"ה חטאת) שנראה שאסורה מדאורייתא בגיזה, ד'חטאת' קרייה רחמנא. ומכל מקום כשנפדיה מותר לגזזה לדברי הכל, כמבואר בגמרא, וכן מובא בתוספתא פרה ב.

דפים כה – כו

- לז. א. צמר / שער שנתלש מן הבכור במכוון או נתלש מאליו – האם הוא מותר בשימוש? ומה דינו כשנתערב בגיזת חולין?
- ב. צמר של עולה, חטאת ואשם שנתלש – מהו?
- ג. צמר המדובלל בבכור – מהו?
- ד. בעלי מומים שנתערבו בתמימים, ביקר את כולם ולא מצא מום – מה דינם? ביקר מקצתם ומצא מום – האם צריך לבקר עוד את השאר?
- א. צמר / שער שנתלש מבכור בהמה טהורה, בין שנתלש במכוון בין שנתלש מעצמו; אם מבכור תם, או גם מבעל-מום שעדיין לא התירו מומחה (ריש לקיש) – הצמר אסור לעולם, גזרת חכמים היא שמא ישהנו בגלל הצמר הנושר (ונמצא בא לידי תקלה (רש"י ועוד), ויבטל מצות אכילתו בתוך שנה (ערמב"ם ועוד).
- א. משמע שמדין תורה אין איסור בצמר שנתלש (תוס'). ונראה דוקא אם הומם אבל כל עוד הוא תם – הצמר אסור מן התורה אם ננקוט שזריקת הדם מתירתו, שהרי עדיין לא נעשתה מצוותו (עפ"י חזו"א בכורות כג,ד כא,י ערלה י,ו. וע"ע בתד"ה התולש וברמב"ם מעילה ו,ב; שו"ת משיב דבר ח"ב עד ד"ה היוצא; נח). ואין הדבר מוסכם (ער"ש ערלה ג,ג. וע"ע מהריט"א אות מב).
- ב. אפילו תלש הצמר בהתר, כגון לראות את מומו – אותו הצמר אסור בהנאה לעולם (רמב"ם מעילה א,י).
- נתלש מבכור בעל מום שהתירו מומחה; כל עוד הבכור חי – אסור להנות מן הצמר, גזרה שמא ישהנו (ונראה שגם עקביא מודה בדבר. עפ"י חזו"א כא,י). שחטו; לדברי רבי יהודה, עקביא בן מהללאל מתיר (שאין לגזור שמא ישהה בעל מום בשביל הצמר. רש"י) וחכמים אסורים. ולדברי רבי יוסי במשנה (כהסבר הגמרא), אפילו חכמים מתירים בזה (שכשם שהשחיטה התירה את הצמר המחובר בו, כך התירה את התלוש. ערש"י).
- מת הבכור; לרבי יהודה, דברי הכל אסור (כן פרש רבא דברי ר' יהודה בברייתא), ולרבי יוסי – עקביא מתיר וחכמים אסורים. ויש תנא נוסף הסובר בין בוז בין בוז מחלוקת (ת"ק דברייתא, כהסבר רבא).
- אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה, וכדעת חכמים שאפילו נתלש לאחר שהתירו מומחה, ושחטו – אסור. שכן שנינו בבחירתא – מסכת עדויות. וכן סתם תנא דמתניתין בסיפא (רנב"י).
- יש מי שצדד לומר לדעת רש"י (בתמורה לא). שאסור מהתורה להנות מגיזת פסולי המוקדשין קודם זביחתם, שלא התירתם תורה בהנאה אלא משעת זביחה ואילך (עפ"י מהריט"א אות מב. וע' גם בחדושי הנצי"ב עפ"י פרוש המשנה לרמב"ם ערלה ג).